

I den skapande förstörelsens storm

BENNY CARLSON

USA har i mer än ett sekel varit världens ekonomiska draglok, och det finns följaktligen ett icke föraktligt antal volymer om landets ekonomiska historia. Själv har jag i min hylla två massiva läroböcker som jag en gång av en amerikansk ekonomihistoriker fick mig rekommenderade som det bästa på marknaden: Jeremy Atacks och Peter Passells numera något ålderstigna *A New Economic View of American History* (1994), skriven i den kliometriska skolans anda, och George Waltons och Hugh Rockoffs dyra *History of the American Economy*, som kom ut i sin trettonde upplaga 2017.

För den som vill tillgodogöra sig USA:s ekonomiska historia finns nu ett aktuellt och billigt alternativ i pocketformat: Alan Greenspans och Adrian Wooldridges *Capitalism in America: An Economic History of the United States*. Greenspan, den legendariske f d Fedordföranden, 94 år gammal, behöver knappast någon närmare introduktion. Wooldridge är redaktör och kolumnist vid *The Economist*.

Wooldridge var tidigare *Economists* Schumpeter-krönikör, och det märks. Hela boken är skriven i Joseph Schumpeters anda. I centrum för handlingen står entreprenörer, innovationer och skapande förstörelse. För en ekonomihistoriker är en sådan framställning föga kontroversiell. Företrädare för en del andra discipliner och ”den breda allmänheten”, som gärna drömmer om ett framåtskridande med bara vinnare och inga förlorare, finner kanske budskapet om den skapande förstörelsen mer svårsmält.

Författarna inleder med att ange

bokens dominerande teman: produktivitet, skapande förstörelse och politik. Produktiviteten är måttet på ekonomisk effektivitet. Den skapande förstörelsen är det ekonomiska framåtskridandets drivkraft, den ständiga storm (*perennial gale*) som skakar det ekonomiska livet. Politiken kan släppa fram eller bromsa den skapande förstörelsen.

Boken redogör för USA:s ekonomiska historia i tolv kapitel, från ”den kommersiella republiken” efter självständighetsförklaringen 1776 till ”Amerikas avtagande dynamik” efter 2008 års finanskris och stora recession.

Amerikanerna var redan från början ett rastlöst folk, alltid på väg, till en början mest västerut. De ledande politikerna var emellertid oense om vägen framåt. Thomas Jefferson ville slå vakt om det agrara samhället, Alexander Hamilton ville bereda väg för det industriella. Entreprenörerna frodades i de kapitalistiska och industriella staterna i norr men inte i det agrara slavsamhället i söder. Efter inbördeskriget stod Södern inför ett svårlöst (och svåröversättligt) problem: ”How do you replace ’Mr. Lash’ with ’Mr. Cash?’” (s 86).

Efter inbördeskriget fick kapitalismens triumftåg upp ångan på allvar. Entreprenörerna byggde väldiga stål-, olje- och järnvägsimperier: ”Om Amerikas nya ekonomi byggdes av stål så smordes den av olja” (s 101). Med utbytbara delar, löpande band och storskaliga anläggningar ökade produktiviteten i rasande takt, priserna föll och landet trädde in i masskonsumtionens era. Dessa entreprenörer – ”rövarbaroner” som Andrew Carnegie, John D Rockefeller och John Pierpont Morgan – presenteras som giganter jämförbara med Alexander den store, Caesar och Napoleon. ”Dessa män var de entreprenöriella genier som lyckades förvandla Förenta Staterna till ett av de renaste laboratorier för skapande förstörelse som världen har skådat ...” (s 126). Oavsett

RECENSION

Alan Greenspan och Adrian Wooldridge: *Capitalism in America: An Economic History of the United States*, Penguin Books, 2019, 486 sidor, ISBN 978-0-735-22246-5.

Benny Carlson är professor emeritus vid Ekonomisk-historiska institutionen, Ekonomihögskolan vid Lunds universitet.

om de drevs av girighet eller maktlystnad skapade de nya organisationer, produktionsmetoder och marknader och ökade därmed välståndet. Samtidigt var Washington en av de sömnigaste huvudstäderna i världen. Men ”rövarbaronernas” framfart väckte en motreaktion, och snart satt representanter för den progressiva rörelsen, Teddy Roosevelt och Woodrow Wilson, i Vita Huset.

Efter första världskriget var ledordet ”återgång till normalitet”, och presidenternas filosofi var ”aktiv inaktivism” (s 190). Entreprenörerna var desto aktiva och pumpade ut bilar och hushållsapparater på marknaden i en aldrig sinande ström. I slutet av 1920-talet svarade USA för 42 procent av världens industriproduktion.

Så kom den stora depressionen. Att redogöra för författarnas förklaringar till denna olycka skulle föra alltför långt. De har i alla fall den goda smaken att inte som en del historiker beskriva Herbert Hoover som en *laissez faire*-figur (jfr Carlson 2007). ”Han [Hoover] trodde fullt och fast att moderna kapitalistiska ekonomier behövde vägledning av en aktivistisk stat” (s 238). När Roosevelt flyttade in i Vita Huset var Washington emellertid fortfarande en sömnig stad. Tio år senare hade Washington ”ersatt Wall Street som landets bultande hjärta” (s 252).

Greenspan och Wooldridge ger New Deal ett blandat betyg. Roosevelt kunde bygga koalitioner, och hans optimism var smittande. Sämst betyg får inte oväntat National Recovery Administration: ”NRA var en underlig varelse: delvis en kapitalistisk version av Sovjets Gosplan, delvis en helamerikansk version av Mussolinis korporativistiska kapitalism...” (s 255). Den federala staten växte, men depressionen övervanns inte förrän ekonomin gick upp i krigsvarv.

Efter andra världskriget svarade USA åter för 42 procent av världens industriproduktion. Bretton Woods-

konferensen – där ”de närvarande budade för Keynes men lyssnade till Morgenthau och White” (s 279; mer därom i Ahlström och Carlson 2006) – och Marshallhjälpen lade grunden till ”de gyllene åren”. (Henry Morgenthau var USA:s finansminister och Harry Dexter White hans ställföreträdare.) Utvecklingen återgick till mer normala banor. Som Adlai Stevenson uttryckte saken: ”the New Dealers have all left Washington to make way for the car dealers” (s 289). Gentemot en vanlig uppfattning menar författarna att de amerikanska företagsledarna – eftersom aktiebollagen var stora och ägandet utspritt – kunde agera mer långsiktigt än företagen i Tyskland och Japan. Men den amerikanska produktionsmetod som varit så framgångsrik, att massproducera standardiserade varor, började bli föråldrad. Motgångarna började synas med Lyndon Johnsons dubbla nederlag (krigen mot fattigdomen och i Vietnam). Stagflation och pessimism bredde ut sig. In på scenen kom 1980 en humoristisk optimist, Ronald Reagan. Han var bekymrad över den federala statens expansion – ”den har gett mig många sömnlösa eftermiddagar” – och förklarade att ”the business of America is business” (s 326, 329–330). Entreprenörerna satt åter i högsätet.

De senaste årtiondenas elektroniska revolution och stora recession ägnas naturligtvis mycket utrymme men kan svårigen summeras i en recension som skrapar på ytan av en bok. Författarnas slutsats är i vart fall – fattas bara! – att USA:s dynamik beror på att den skapande förstörelsens krafter i långa tider tillåtit verka: Amerika blomstrade till stor del därför att det accepterade att förstörelse är priset för skapande. Världens mest liberala konkurslagar lät företag gå i konkurs. Världens största inre marknad lät människor flytta till orter där deras kompetenser blev bättre belönade. Förenata Staterna accepterade att

spökstäder och igenbommade fabriker är framåtskridandets pris (s 390).

Samtidigt bekymrar sig Greenspan och Wooldridge över det drogmissbruk som blivit ett allt allvarligare samhällsproblem utan att betänka att också det kan vara en del av förstörelsen.

Enligt författarna består problemen i dagens amerikanska samhälle främst av olika hinder för den skapande förstörelsen: sociala förmåner (Social Security, Medicare och Medicaid), som växer med automatik och tränger ut sparande och investeringar och därmed bromsar produktivetsförbättringar, och federala regleringar, som upptar allt mer av entreprenörernas tid och kraft. ”Regleringens största kostnad är att den leder till byråkratisering av kapitalismen – och därmed dödar andan av entreprenöriell innovation” (s 414).

Varför mobiliseras återkommande krafter som vill bromsa den skapande förstörelsen? Greenspan och Wooldridge ger flera förklaringar: Den statliga byråkrati som sjösattes under New Deal blev självgenererande. Kostnaderna för förstörelsen blir koncentrerade och omedelbart uppenbara medan vinsterna av skapandet blir utspridda och visar sig på längre sikt. Kapitalismen skapar också sina egna fiender. Här ansluter författarna helhjärtat till Schumpeter: ”Genom att skapa välstånd skapar kapitalismen sina egna dödgrävare i form av en bekväm klass av intellektuella och politiker” (s 424). Ibland leder den skapande förstörelsen till enbart förstörelse, så som tenderar att bli fallet vid finansiella kriser.

Vilken är då vägen framåt för USA? Hur ska landet, som tidigare varit nere för räkning i ett par omgångar (under 1930- och 1970-talen), än en gång återfå sin slagkraft? Här kommer ett för svenska läsare smickrande avsnitt i boken: Greenspan och Wooldridge pekar på hur Sverige, som var illa ute på 1970- och 1980-talen, med reformer av bland annat skatte- och pensionssystemen lyckades komma på banan igen. ”Sveriges exempel visar att till och med det mest statsberoende (*state-addicted*) landet kan ändra kurs” (s 442).

Greenspans och Wooldridges bok är väl lämpad som lärobok i ekonomisk historia. Genom sin oförbehållsamma schumpeterska argumentation utgör den ett utmärkt avstamp för livliga diskussioner i klassrummet. Men förmodligen kommer detta inte att hända. Jag har själv erfarenhet av att intresset för en kurs i USA:s ekonomiska historia är svalt, åtminstone på lärarnivå. Hellre ett par, tre kurser om den svenska arbetsmarknadsmodellen än en kurs om världens dominerande uppfinnar- och industriverkstad...

REFERENSER

Ahlström, G och B Carlson (2006), *Vägval i valutafrågan – Sverige och Bretton Woods*, SNS Förlag, Stockholm.

Atack, J och P Passell (1994), *A New Economic View of American History*, W W Norton & Company, New York.

Carlson, B (2007), *Den sociala ingenjörskontens rörelser – om Hoover, Hesselgren och hundra års händelser*, Sekel Bokförlag, Lund.

Walton, G och H Rockoff (2017), *History of the American Economy*, Cengage Learning, Boston.